

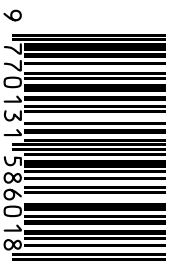
SOODE ERINUMBER

EESTI LOODUS

Kümne tuhande soo maa

**Turbasammal rahvustaimeks
Kuhu kaob süsinik
Kuidas soos liikuda**

ISSN 0131-5862 (trükkis)
ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)

6

810985151077

67. aastakäik Nr 8, august 2016

www.eestiloodus.ee

2 Autori veerg

3 Sõnumid

10 Millised on sood lasteraamatutes?
Piret Pungas-Kohv annab ülevaate soode kujundist eesti lastekirjanduses, alustades Kreutzwaldist ja lõpetades Kivirähaga

16 Sood kui süsiniku sidujad
Jüri-Ott Salm ja **Ain Kull** uurivad, kui palju sood süsinikku seovad ning kui palju kasvuhoonegaase lendub õhku soode kuivendamisel

22 Et jääsood looduses meid meenutama ei jääks
Edgar Karofeld ja **Triin Triisberg-Uljas** kutsuvad üles korrastama jääksoid ning leidma ammandatud turbakarjääridele uusi rakendusi

28 Marjapõllud freesturbaväljadel
Taimi Paal soovib ammandatud freesturbavälju kasutada marjamadena: jõhvika ja ahtalehise mustika kultuurid edenevad turbaväljadel kenasti

30 Sohu marjule!

Kai Kimmel annab ülevaate meie soodes kasvavatest marjadest, rabama-
 rakast kukemarjani

34 Turbasammal Eesti rahvustaimeks

Marju Kõivupuu soovib valida Eestile esmapilgul üllatusliku rahvustaim

35 EL küsib: vastab Marika Kose

36 Tiit Kändleri essee:

Kuivalade kummaline vältimatus

40 Üks Eesti paigake: Mulk Emajõe kaldas: jõeõgvendajate maja
Juhani Püttsepp meenutab jõe sirgemaks kaevajaid ja kunagisi lodjavedajaid

42 Poster: Edgar Karofeld

48 Intervjuu: Eesti on kümne tuhande soo maa. Soode uurija ja kaitsja **Eerik Leibakuga** juttu ajanud **Toomas Kukk**

50 Tööjuhend: Elupaikade lugu pildis: kuidas teha ja valida elupaikade fotosid?
Urmas Tartes ja **Arne Ader** õpetavad vahet tegema maastiku ja elupaiga fotodel, eeskätt soode pildistamise näitel

56 Reisikiri: Sood pealpool pilvepiiri

Jaanus Paal viib lugeja Andide mäestikku: Venezuela, Colombia ja Ecuadori ala alpiinsete rohumaade bioomis leidub samuti soid

62 Tööjuhend: Rabamatka ABC

Marko Kohv annab nõu, kuidas oleks kõige otstarbekam ja samas ohutum liikuda mitmesugustes soodes

66 Petlikud ja peibutavad sootulukesed

Marju Kõivupuu kirjeldab loodusnähtust, mida nüüdisajal pole enam tähele pandud, sest enam ei käida sügisõhtutel rabas

68 Tontlased, soiste ja liivaste alade asukad

Ave Liivamägi ja **Peeter Tarlap** tutvustavad lutikalisi, keda silmapaistvast välimusest hoolimata on meil vähe märgatud

71 In memoriam: Maret Kask, Elvi Tavast

72 Kroonika

78 Mikroskoop

79 Ristsõna

80 Ajalugu, sünnipäevad

10

48

50

62

Soode käekäik

sõltub väärtushinnangutest

Selles Eesti Looduse erinumbris pöörame pilgu sohu.

Eesti märgaladega viimase sadakonna aasta jooksul toimunu on omamoodi minimudel inim- ja keskkonna suhetest, mida on vorminud ajajärgu väärtused ja arusaamad. Veel sajand tagasi olid suured sood ja märgalad inimkasutusest peaaegu puutumata. Marjul siiski käidi ning taliteed olid mõnes piirkonnas ainuke viis vedada mahukamaid kaubakoguseid. Üldiselt oli soo kauge ja võõras koht kodumetsa taga.

Aga põlluvili soos ei kasva. Rahvastiku kasvades polnud põllumaad enam mujalt võtta, kui kraave kaevates ja sood raske tööga kuivemaks muutes. Tammsaare romaani „Tõde ja õigus“ tegevustik keerlebki paljuski selle probleemi ümber.

Suurtele soodele kraavihallide jaks siiski peale ei hakanud ja nii püüsid soolahmakad suhteliselt puutumata kuni uue ideoloogia ja võimsate masinate tulekuni. Saabus aeg, mil looduselt enam armuande ei oodatud ja võeti, mis võtta andis, sest sood tundusid lõputud ja „kasutud“.

Tolleaegseid üüratuid kuivendusi vaadates ei saa kuidagi lahti tundeist, et palju tehtigi tegemise enda pärast. Tõmmati kilomeetreid kraave ka laukarabasse, kus ei hakanud pärast kasvama ei põlluvili ega mastimänd. Aga soo oli rikutud. Kokku kuivendati

meil pärast Teist maailmasõda ligikaudu miljon hektarit maad, peaaegu neljandik Eesti maismaast.

Üha suuremaid masinaid ja tugevamaid mürke kasutades ilmnesid esimesed märgid, et kõik loodusest saadu ei olegi igipüsiv ega tasuta. Kiiresti areneva teaduse abil sai selgeks, et me oleme loodusega rohkem seotud, kui teadagi taheti. Mõneti ootamatult ilmnes, et „kasutud“ märgalad pakuvad kõigist ökosüsteemidest kõige enam inimkonnale tasuta teenuseid ning on paljude liikide viimased elukohad.

Looduskaitse esimene suur võit Eestis oli kahtlemata nn soodesõja tulemusel sookaitsealade loomine 1981. a mais. Euroopa Liitu astudes selgus, et me polegi teadlikud olnud oma soode suurest väärtusest laiemas mastaabis. Paljukäinud ja -näinud väliskülastele on mul õnnestunud muljet avaldada just laukarabadega, mida mujal Euroopas (enam) õigupoolest polegi. Ja seesama, alles äsja põlatud maastik, vaatab meile vastu peaaegu igast Eestit tutvustavast voldikust või videoklipist!

Nüüd on meil peaaegu kõik suured sood kaitse all, meil on neist üsna hea ülevaade ja nendega seotud loodusturism kiiresti kasvav majandusharu. Soodes endas oleme jõudnud järgmisesse faasi, kus ettevaatlikult üritame väärtuslikemates kohtades parandada esivanemate vigu. Ehk mõistaks pärast selle numbri läbilugemist ka mu kadunud vanaisa, kes Tolkuse soos kraave kaevatas, miks tema järeltulijad praegu neid kraave sulgevad.

Marko Kolu

Foto: Piret Pungas-Kohu

EESTI LOODUS

67. aastakäik Nr 8, august 2016

Toimetuse address:

Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post toimetus@el.loodus.ee
tel 742 1143

Peatoimetaja **Toomas Kukk**
742 1143, tomkukk@gmail.com

Toimetaja **Helen Külvik**
529 4033, helen.kylvik@gmail.com

Toimetaja **Juhan Javois**
5661 0851, juku@ut.ee

Toimetaja **Katre Palo**
521 8771, palo.katre@gmail.com

Sõnumitoimetaja **Toomas Jüriado**
742 1143, toomas.juriado@el.loodus.ee

Keeletoimetaja **Monika Salo**
742 1186, monika.salo@el.loodus.ee

Küljendamine **Raul Kask**
raul@ww.ee

Väljaandja: MTÜ Loodusajakiri
Endla 3, Tallinn 10122

Vastutav väljaandja **Triinu Raigna**
triinu@loodusajakiri.ee

Tellimine ja info Triin Nõu
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Reklaamijuht **Helen Lehismets**
610 4106, reklaam@loodusajakiri.ee

Ajakiri ilmub keskkonnainvesteeringute keskuse toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2016

Summaries of some articles can be found at our web site www.eestiloodus.ee

Trükitud trükikojas Printall

